

EMIR O. FILIPOVIĆ

DOKUMENTI O SLUČAJU PLJAČKE SREBRNINE
HERCEGA VLATKA KOSAČE 1468. GODINE**Sažetak**

U radu se predstavljaju i analiziraju dva srednjovjekovna dokumenta koja govore o slučaju pljačke srebrnine hercega Vlatka Kosače sredinom 15. stoljeća, s naročitim fokusom na identitet osoba spomenutih u tim zapisima. Polazište je članak profesora Marka Šunjića iz 1963. godine u kojem su informacije o ovoj epizodi prvi put objavljene fragmentarno i bez šire analize. Navedeni izvori, koji se i danas čuvaju u jednoj kutiji fonda *Općine Korčula u Državnom arhivu u Zadru*, pružaju dodatne podatke o ovom incidentu, opljačkanim srebrenim i pozlaćenim predmetima, njihovoj masi, obradi te fizičkom izgledu počinitelja. Članak donosi fotografije, transkripcije i prijevode dokumenata, uz kraću analizu kulturnog i društvenog konteksta ove pljačke.

Ključne riječi: *srednjovjekovna Bosna, zlatarstvo, srebreni predmeti, arhivski dokumenti, herceg Vlatko Kosača, zlatar Petar Dubrovčanin, dijak Ivko Radohnić*

U svom članku “Nekoliko podataka o srednjovjekovnim bosanskim izrađevinama od srebra”, objavljenom na svega tri i pol stranice u časopisu *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu* za 1963. godinu, profesor Marko Šunjić (1927–1998) donio je niz izrazito zanimljivih i vrijednih informacija o zanatskoj obradi srebra u srednjovjekovnoj Bosni, te o samim predmetima izrađenim od ovog dragocjenog metala.¹ Iako se tom prilikom nije upustio u sveobuhvatnu analizu šireg historijskog konteksta bosanskog

¹ Marko Šunjić, “Nekoliko podataka o srednjovjekovnim bosanskim izrađevinama od srebra”, *Radovi Filozofski fakultet u Sarajevu*, 1, 1963, str. 345–348.

rudarstva, zlatarskih tradicija i proizvodnje nakita,² Šunjić je s malo riječi dosta uspješno pokazao kako na prvi pogled neznatni arhivski zapisi mogu pružiti značajan uvid u kulturne, ekonomske i tehničke aspekte srednjovjekovnog zlatarstva.³ S pravom je ukazao na ograničenja i prepreke u radu s objavljenom izvornom građom, napominjući da su vijesti o ovoj problematici rijetke i fragmentarne, ali istovremeno je naglasio da ni neobjavljeni arhivski dokumenti često ne nude značajnije količine podataka, budući su bilješke o zanatstvu, zaposlenju majstora i prometu dragocjenog metala bilježene tek sporadično i slučajno. U svakom slučaju, profesor Šunjić je u okviru tog svog kratkog teksta uspio pokazati veliki potencijal čak i najkraćih, te naizgled beznačajnih arhivskih informacija.

Među zanimljivim detaljima koje je tom prilikom naveo, profesor Šunjić je ukazao na prisutnost zlatara u rudarskim centrima srednjovjekovne Bosne, uz napomenu da se majstori tog zanata u isto vrijeme spominju i na

² Proučavanje nakita i luksuznih izradovina od plemenitih metala u srednjovjekovnoj Bosni predstavlja istraživačko područje koje u cjelini zaslužuje znatno veću pažnju nego što mu je do sada bilo posvećena. Unatoč važnosti ovih predmeta za razumijevanje društvenih i ekonomskih odnosa, kulturnih utjecaja i simboličkih praksi srednjovjekovne Bosne, istraživanja i dalje ostaju nepotpuna i isprekidana, a temeljna uporišta u velikoj mjeri još uvijek čine stariji radovi Bojane Radojković, koji, iako pionirski i iznimno vrijedni, danas zahtijevaju kritičku revalorizaciju te dopunu u svjetlu novih metodoloških pristupa i recentnih arheoloških i arhivskih spoznaja: Bojana Радјоковић, *Старо српско златарство*, Београд, 1962; Ista, *Накит код Срба од XII до краја XVIII века*, Београд, 1969; Ista, "Материјална култура босанске властеле", *Зборник за историју Босне и Херцеговине*, 1, 1995, str. 67–83. Usp. Verena Han, "La culture materielle des Balkans au moyen age a travers la documentation des Archives de Dubrovnik", *Балканика*, 3, 1972, str. 157–193. Nasuprot tome, literatura o rudarstvu u srednjovjekovnoj Bosni je uistinu obimna, no za potrebe ovog rada vrijedi izdvojiti samo one tekstove koji prvenstveno nude podatke o proizvodnji plemenitih metala i njihovom udjelu u evropskom tržištu: Sima Ćirković, "The Production of Gold, Silver and Copper in the Central Parts of the Balkans from the 13th to the 16th Century", u: *Precious Metals in the Age of Expansion*, ed. Hermann Kellenbez, Stuttgart, 1981, str. 41–69; Desanka Kovačević-Kojčić, "Les metaux precieux de Serbie et le marche europeen (XIVe–XVe siecles)", *Зборник радова Византолошког института*, 41, 2004, str. 191–203; Ista, "Племенити метали Србије и Босне – процјена производње (14–15. вијек)", u: *Споменица академику Ђури Тошићу*, Бања Лука, 2021, str. 37–47.

³ Ovom temom, na temelju nešto opsežnijeg i sadržajnijeg arhivskog dokumenta, profesor Šunjić se bavio i dvadeset pet godina kasnije u svom radu "O vojvodi Vladislavu Kosači i njegovoj srebrenini deponovanoj u Zadru" (1988).

dvorovima bosanskih vladara i vlastele. U konkretnom slučaju je naročito izdvojio jedan znakovit primjer s kraja 1468. godine, kada je evidentirano da je izvjesni majstor Petar Dubrovčanin obavljao službu zlatara kod hercega Vlatka Kosače te da je bio “stalno zaposlen” na njegovom dvoru (Šunjić, 1963, str. 346). Profesor je ovu informaciju predstavio u obliku izvatka na izvornom latinskom jeziku, uz navođenje izvora – jednog dokumenta iz fonda općine Korčula u Državnom arhivu u Zadru.⁴

U tom svom radu, nekoliko pasusa kasnije, Šunjić se ponovo pozvao na isti korčulanski izvor kako bi detaljnije opisao incident od 27. decembra 1468. godine, kada je ranije spomenuti zlatar Petar navodno opljačkao hercega Vlatka, noseći mu pri tome “12 srebrnih posuda, čija je ukupna težina iznosila 11 libara i 11 unci, tj. oko 3,6 kg” (Šunjić, 1963, str. 347). Dakle, ovaj zapis, osim što je ponudio dragocjene informacije o količini i vrsti ukradenih predmeta, također je govorio i o masi, tj. vrijednosti srednjovjekovnih izrađevina od srebra.

Uvidom u arhivsku kutiju u kojoj se čuva spomenuti dokument uočeno je da se u svešćiću kaznenih postupaka za vrijeme dok je korčulanskom općinom upravljao knez Giovanni Memo (1466–1469), između folija na čijim stranicama su zabilježeni postupci od 1. i 7. januara 1469. godine, zapravo nalaze dva manja odvojena i presavijena lista koja se odnose na navedeni slučaj pljačke hercega Vlatka, ali i da sadrže nešto više detalja nego što je profesor Šunjić naveo u svom kratkom članku. Ovi izvori stoga omogućuju širu i precizniju rekonstrukciju događaja, pošto daju podatke o ukradenim predmetima, njihovim tehničkim karakteristikama, te fizički opis samog počinitelja. Stoga nam je cilj u ovom radu ne samo predstaviti fotografske snimke oba dokumenta, nego i prirediti njihovu potpunu transkripciju i prijevod, uz kraću analizu sadržaja i značenja, čime će se ponuditi sitan, ali ipak vrijedan prilog razumijevanju zanatske proizvodnje, kao i društvenog, kulturnog te svakodnevnog života u srednjovjekovnoj Bosni.

⁴“Državni arhiv u Zadru (dalje – DAZ), korčulanski arhiv XIV, 36/13, 10a.” Isto; Šunjić, 1963, str. 324.

1.

Iucho Radochnich, chanzeler de illustrissimo duca Vlatcho de Sancto Saua, mandato a posta fata per esso duca acerchar le robe arobate e tolse del deto duca in chastelo per vno Piero Raguxeo che era orexe del dito signor et lauoraua continuo in chastelo. Loqual mastro Piero se schalo de le mvre de la terra, marti ad 27 decembre, de note venendo el mercori, et tolse et arobo li infra scriti argenti che se sano, zoe cope doi pexo £ 4, la terza copa indorada £ 2, et taze 7 darzento che pexe £ 4 honze 6, ancora altre doi taze vethe pexo (£ honze 8) tute doi honze 10, in argento xalmato de bazil grande pexo honze 7, et vna chuthiara d'argento.

Secundo, in le predete cope e taze sono £ 11, honze 11 et di piu, e vna caxilira ut supra.

Na pozadini:

pro duca Vlatco

Die penultimo decembrio 1468

HR – DAZD – 11, *Općinski arhiv Korčule*, kut. 20, sv. 36/XIII, prilog 10a.

Prijevod

Ivko Radohnić, kancelar presvijetlog hercega Vlatka od Svetoga Save, upućen je po nalogu istoga hercega da potraži stvari koje su bile ukradene i uzete od rečenog hercega u kaštelu od strane jednog Petra Dubrovčanina, koji je bio zlatar spomenutog gospodina i koji je stalno radio u kaštelu. Taj majstor Petar se spustio niz gradske zidine prema tlu u utorak, 27. decembra, noću na srijedu, te je uzeo i ukrao niže navedeno srebro za koje je se zna, i to: dvije srebrene kupe težine 4 litre; treća pozlaćena kupa od 2 litre; sedam srebrenih tacni koje teže 4 litre i 6 unci; također još dvije druge stare čaše, obje zajedno teške 10 unci; srebrene oplata s velikog kaleža težine 7 unci; i jednu srebreanu kašiku.

U navedenim čašama i tacnama ima ukupno 11 litara, 11 unci i više, te još jedna kasica, kao što je gore navedeno.

Na pozadini:

za hercega Vlatka

Pretposljednjeg dana decembra 1468.

2.

La statura del orexe che aportado la roba del illustrissimo duca Vlatcho
E homo zouene, circha d anni xxiiii, senza barba, bianco, graso, tufoleto,
con vixo tartarigno, vestido de negro a modo de artixani de Venecia, gonela
de vulpe fina, el zenothio e manteli negro, etc. (*Piero*) se a amacha la faze
e la man el pe.

Na pozadini:

pro duca Vlatco

HR – DAZD – 11, *Općinski arhiv Korčule*, kut. 20, sv. 36/XIII, prilog 10b.

Prijevod

Opis zlatara koji je odnio stvari presvijetlog hercega Vlatka

Mladić, oko 24 godine, bez brade, blijed, debeo, okrugla lica, prijeka izgleda, odjeven u crno po modi mletačkih obrtnika, ogrtač od finog lisičijeg krzna, kapuljaču i plašt crne boje itd. Ima ozljede na licu i ruci te na nozi.

Na pozadini:

za hercega Vlatka

Dva predstavljena zapisa iz svešćića kaznenih postupaka korčulanske općine, iako obimom dosta kratki, ipak pružaju bogat uvid u svakodnevni život, materijalnu kulturu i dvorsku organizaciju u kasnosrednjovjekovnoj Bosni, naročito na dvoru Vlatka Hercegovića, sina i nasljednika Stjepana Vukčića, velikog vojvode bosanskog i hercega Sv. Save. Premda su istraživači uspjeli rekonstruirati pojedine segmente iz života i djelovanja ovog znamenitog vlastelina iz velikaškog roda Kosača, veoma malo sačuvanih izvora direktno svjedoči o svakodnevic i unutrašnjem funkcioniranju njegovog dvora.⁵ Upravo stoga ova dva naizgled štura, ali izuzetno informativna zapisa o krađi koju je izvršio jedan njegov dvorski zlatar sadrže vrijedne

⁵ O hercegu Vlatku detaljnije vidi: Атанасовски, 1979, str. 28–153. i Тошић, 2008, str. 153–172.

podatke o ekonomskom potencijalu, unutrašnjoj organizaciji, kao i o društvenim odnosima na hercegovom dvoru.

Prvi dokument je, zapravo, izjava stanovitog Ivka Radohnića, koji je nazvan “kancelarom presvijetlog hercega Vlatka od Svetoga Save”. Sam naslov “kancelar” je dosta zvučan i upućuje na zaključak da je riječ o nadasve važnoj, obrazovanoj i pismenoj osobi koja je u ovom slučaju također bila ovlaštena da pregovara i komunicira u ime svog gospodara. Hercegov kancelar je, prema sadržaju dopisa, bio hitno upućen, ili u Dubrovnik ili na Korčulu, kako bi istražio i pokušao povratiti predmete ukradene od hercega Vlatka. Očito je ova pljačka na hercegovom dvoru bila smatrana krupnim problemom s obzirom na to da je predstavljala značajan sigurnosni propust, ali i zbog toga što su otuđene stvari bile iznimno velike materijalne, a po svemu sudeći i simboličke vrijednosti.

U osobi kancelara Ivka Radohnića, sudeći prema dostupnim izvorima, gotovo sigurno možemo prepoznati čuvenog dijaka Ivka (Ивко диѣкъ), dugogodišnjeg pisara u službi sinova hercega Stjepana Vukčića (Исаиловић, 2014, str. 142). Ivko je u jednoj sačuvanoj ispravi hercega Vlatka i njegovog mlađeg brata kneza Stjepana Hercegovića, budućeg velikog vezira Osman-skog Carstva, oslovljen i kao *kućanin* hercegovе djece (по нашем кућанину по Ивку диѣку),⁶ što potvrđuje da je bio njihov *familijar*, odnosno stalni i bliski član njihovog domaćinstva.⁷ Zapravo je ovdje riječ o čovjeku koji u drugim sačuvanim i poznatim dokumentima nije nikada navođen s prezimenom Radohnić, s kojim se javlja u ovom izvoru, ali je unatoč tome ostavio prepoznatljiv trag u radu kancelarije Kosača. Njegovu ulogu i važnost za hercega Vlatka slikovito je opisao Gregor Čremošnik, usporedivši ga sa značajem koji je Pribislav Pohvalić imao za vojvodu Sandalja Hranića, odnosno Vukman Jugović za hercega Stjepana Vukčića.⁸

⁶ (26. novembar 1468), Стојановић, 1934, no. 766, str. 184–185.

⁷ O familijarima u srednjovjekovnoj Bosni vidi: Isailović, 2010, str. 307–325.

⁸ “Pisar je Vlatkov najpoznatiji dijak Ivko, koga njegov gospodar stalno upotrebljava kao poslanika i punomoćnika, slično kao Sandalj Pribisava Pohvalića ili hercega Stjepana Vukmana Jugovića” (Čremošnik, 1952, str. 307).

Ovim se korčulanskim dokumentom, dakle, precizira identitet jednog od važnijih likova srednjovjekovne bosanske prošlosti s dosta značajnim spisateljskim i diplomatskim pothvatima izvedenim u službi i za potrebe hercegskog dvora Kosača. U Državnom arhivu u Dubrovniku sačuvano je ukupno četrnaest dokumenata pisanih njegovom rukom, koji se mogu datirati u razdoblje između 1467. i 1470. godine. Iako se većina tih zapisa odnosi na obično tipske priznanice o preuzimanju dijelova poklada, tj. ostavštine hercega Stjepana Vukčića iz Dubrovnika, taj ga opus, uz prepoznatljiv stil pisanja, svrstava među plodnije i pouzdanije profesionalne pisare u Bosni.⁹ Osim toga, Ivko je za svoje gospodare obavljao i druge raznovrsne poslove i službe pa je tako od 1467. do 1474. godine u više navrata po različitim osnovama boravio u Dubrovniku. Trag njegovih diplomatskih aktivnosti ostao je sačuvan i u djelima kasnijih dubrovačkih ljetopisaca u kojima se naziva “hercegovim ambasadorom”,¹⁰ dočim je u par navrata 1468. godine izričito oslovljen ne samo kao “dijak”, nego i kao “poklisar”.¹¹

Iako se datum objavljivanja jedne kaznene presude, zabilježene 1467. godine u svesci dubrovačke državne kancelarije, vremenski podudara s razdobljem života i djelovanja dijaka Ivka Radohnića, ipak se ne može bezrezervno tvrditi da se spomen tužitelja istoga imena i prezimena (*Iuchus Radochnich*), označenog u ovom slučaju s dodatkom “de Drina”, nedvojbeno odnosi upravo na dvorskog pisara obitelji Kosača.¹² Imena Ivko i

⁹ Vidi: Стојановић, 1934, str. 84–87, 178, 181–193; Čremošnik, 1952, str. 311–318, 320; Anđelić, 1983, str. 93; Исаиловић, 2014, str. 142; Исаиловић, 2015, str. 39; Смиљанић, 2015, str. 138–139.

¹⁰ “Mando poi il herzegh Juko Diak ambasciatore, per cercare la portione dell’ entrate di Canali e Terre Nuove”. *Chronica Ragusina Junii Restii (Ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451–1484)*, ed. Natko Nodilo, Zagrabiae, 1893, str. 380.

¹¹ (25. mart 1468), Стојановић, 1934, no. 760, str. 181; (20. august 1468), Isto, no. 763, str. 183.

¹² “Iuchus Radochnich de Drina comparuit coram dominis iudicibus de criminali, quorum caput fuit ser Johannis de Lucaris et suis honor iudicum ser Johanne de Sorgo et ser Marino Ju. de Gondola, ser Marino de Volcio et ser Nicola de Palmota, contra et aduersus Iuanissum Rochanouich de Tribigne, dicens et petens dictum Iuanissum sibi dicto actori debere dari ducatus unum auri, presente ipso dicto Iuanissio et intelligent et non contradicent. Unde prefatis dominis iudicibus, audita petitione dicti Iuchi et responsione dicti Iuanissi, qui non contradixit, visis statutis et ordinibus et omnibus visis, Christi nomine etc. sedentes etc. judicauerunt et sentenciauērunt predictum Iuanissum ad dandum et soluendum dicto Iucho actori, ducatum unum auri, secundum formam

Radohna, kao i patronimi Radohnić, Radonić ili Radonjić, bila su relativno česta u srednjovjekovnoj Bosni, a poistovjećivanje osoba istih imena i prezimena unekoliko usložnjava i spomen izvjesnog Ivka Radonjića (*Ifchus Radognich*) “de Tribunia”, tj. od Trebinja, čija je kćerka Jeluša 1498. godine postala sluškinja Franje Marina Menčetića u Dubrovniku.¹³ Prema tome, najraniji sačuvani i pouzdani zapis o djelovanju dijaka Ivka u službi Kosača potječe iz 28. maja 1467. godine, kada je na dnu priznanice hercežice Cecilije, koju je inače sastavio neki njezin anonimni pisar, vlastitom rukom dopisao formulu suglasnosti hercegovih sinova.¹⁴ Nakon toga se počinje redovito javljati kao sastavljač i pisar isprava kojima su herceg Vlatko i njegov mlađi brat knez Stjepan potvrđivali primitak određenih dijelova očeva nasljedstva. Uglavnom je riječ o standardnim, manje-više repetitivnim kancelarijskim formularima s izjavama o prijemu stanovitog iznosa novca iz poklada hercega Stjepana Vukčića u Dubrovniku, a najranije takve isprave se mogu smjestiti već u ljeto 1467. godine.¹⁵ U pojedinim slučajevima Ivko se, osim u ulozi pisara, također pojavljuje i kao povjerenik ili poslanik zadužen za fizičko preuzimanje tih suma, bilo samostalno, bilo u pratnji drugih hercegovih ljudi, sa zadatkom da ih donese i preda svom gospodaru hercegu Vlatku u Novi. Tako je već u martu 1468, zajedno s knezom Radičem Bogdanovićem, od Dubrovčana primio 2.000 zlatnih dukata iz hercegovе ostavštine,¹⁶ u junu iste godine, putujući u poslanstvu s Jurjem Čemerovićem, preuzeo je još dodatnih 1.000 dukata, ovoga puta za hercegovu “veliku potrebu”, povezanu s

petitionis suprascripte. Et illico dictus Iuanissus fuit positus in castello” (22. maj 1467), Državni arhiv u Dubrovniku, *Diversa Cancellariae*, sv. 73, fol. 139v.

¹³ “Franciscus Marini de Menze conduxit et accordiauit in famulam suam pro annis quatuor proxime futuris Hielussam, filiam Ifchi Radognich de Tribunia, presentem et se et operas suas locantem. Qua Hielussa promisit toto dicto tempore stare cum dicto Francisco laborare, seruire, famulari, obedire in omnibus lictis et honestis, non discedere non furari nec furari volentibus consentire. Contra vero dictus Franciscus” (6. februar 1498), Državni arhiv u Dubrovniku, *Diversa Cancellariae*, sv. 92a, fol. 160r.

¹⁴ (28. maj 1467), Стојановић, 1934, no. 777, str. 195–196; Čremošnik, 1952, str. 299.

¹⁵ (4. august 1467), Isto, no. 756, p. 178; (4. august 1467), Isto, no. 676, str. 84–85.

¹⁶ (25. mart 1468), Isto, no. 760, str. 181.

određivanjem poklisara kojeg je Vlatko namjeravao uputiti ugarskom kralju Matijašu Korvinu (vl. 1458–1490),¹⁷ te je augustu ponovo boravio u Dubrovniku, gdje je samostalno primio iznos od 1.000 zlatnih dukata.¹⁸ Već u septembru 1468. godine Ivko je kao hercegov “sluga” opet putovao iz Novog u Dubrovnik, kako bi tamo preuzeo još 24 zlatna dukata namijenjena troškovima upućivanja Grgura Segedinca kao poslanika kralju Matijašu.¹⁹ Sve četiri navedene isprave napisao je upravo sâm dijak Ivko, kao i dvije dodatne potvrde o prijemu novca sastavljene 23. decembra 1468. godine.²⁰ Iz sljedeće godine sačuvane su još dvije njegove potvrde: jedna iz proljeća,²¹ a druga iz septembra 1469, kada je zajedno s Radičem Draguljevićem otputovao u Dubrovnik kako bi tamo u ime svojih gospodara preuzeo 500 zlatnih dukata.²²

Sva ta primanja ponovo su potvrđena zasebnim aktom koji je 21. maja 1470. godine u Novom pisao dijak Ivko,²³ a njegova se ruka prepoznaje i u svečanim završnim ispravama koje su herceg Vlatko i knez Stjepan izdali Dubrovčanima kao potvrde o primitku cjelokupnog nasljedstva svog oca hercega Stjepana Vukčića, pisanim u Dubrovniku 26. jula 1470.²⁴ Oba sačuvana dokumenta su pisana razvijenom formom diplomatske minuskule, rukopisom koji djeluje prilično ležerno, što je rezultiralo bržim, ali ipak urednim i čitljivim stilom (Paskojević, 2024, str. 210–211, 240–241).

Poslije zaključenja tog posla Ivko se sve rjeđe javlja u sačuvanim izvorima iz Dubrovačkog arhiva. Spomenut je ponovo 1472. godine, kada je hercegovački sandžakbeg Hamza u Foči potvrdio da je vidio hercegovu ispravu koju je pisao Ivko dijak,²⁵ a posljednji poznati zabilježeni trag o

¹⁷ (6. juni 1468), Isto, no. 762, str. 182.

¹⁸ (20. august 1468), Isto, no. 763, str. 183.

¹⁹ (20. septembar 1468), Isto, no. 764, str. 183–184.

²⁰ (23. decembar 1468), Isto, no. 678, str. 86; (23. decembar 1468), Isto, no. 767, str. 185.

²¹ (14. mart 1469), Isto, no. 769, str. 186.

²² (10. septembar 1469), Isto, no. 771, str. 187–188.

²³ (21. maj 1470), Isto, no. 679, str. 86–87.

²⁴ (26. juli 1470), Isto, no. 773, str. 189–191; (26. juli 1470), Isto, no. 774, str. 191–193.

²⁵ (8. februar 1472), Стојановић, 1934, no. 873, str. 277–279.

njegovom djelovanju potječe iz novembra 1474, kada je boravio u Dubrovniku kao hercegov “ambasador”.²⁶

Premda o njegovom životu izvan kancelarije i opisanih diplomatskih misija ne znamo gotovo ništa, iz svega navedenog se može zaključiti da je Ivko Radohnić na dvoru Kosača zauzimao osobito važan položaj s raznovrsnim zadacima i obavezama. S obzirom na to da je herceg Vlatko od oca naslijedio već izgrađen i funkcionalan administrativni aparat, njegova je kancelarija bila učinkovita i dobro organizirana. U takvom okruženju se Ivko, sin Radohne, nametnuo kao glavni i najproduktivniji pisar, pa u neku ruku i kao glavna osoba hercegovе pisarske službe s naslovom “kancelara”. Prema dostupnim primjercima sačuvanih dokumenata, sastavio je najmanje četrnaest isprava, čime se izdvaja kao jedan od posljednjih velikih pisara srednjovjekovne Bosne. Štaviše, paleografi i diplomatičari njegov rukopis ocjenjuju elegantnim, urednim i čitljivim, što upućuje na visoku razinu pismenosti i obrazovanja koje je posjedovao.

Nažalost, ni u jednom od dva predstavljena korčulanska dokumenta iz Državnog arhiva u Zadru ne navodi se izričito da ih je sastavio ili vlastoručno napisao dijak Ivko, niti je moguće sa sigurnošću utvrditi gdje su oni nastali; u Novom, na nekom drugom posjedu hercega Vlatka, u Dubrovniku ili pak na Korčuli.²⁷ Budući da su zapisi sačuvani na latinskom jeziku i pismu, dok iz drugih izvora pouzdano znamo da je Ivko pretežno sastavljao slavenske isprave na ćirilici, ne može se pouzdano zaključiti je li ih po njegovu nalogu pisao neko drugi ili ih je sastavio on sâm, premda ni drugu mogućnost ne bi trebalo potpuno isključiti.

²⁶ “Prima pars est de dando libertatem domino rectori et suo minori consilio respondendi Ifcho diacho, ambassatori cherzechi Vlatchi” (21. novembar 1474), Državni arhiv u Dubrovniku, *Consilium Rogatorum*, sv. 22, fol. 149v. Атанасовски, 1979, str. 101.

²⁷ Neki neimenovani poslanici hercega Vlatka boravili su početkom 1469. godine u Dubrovniku: “Prima pars est de dando libertate domino rectori et suo minori consilio respondendi oratoribus cherzechi Vlatchi” (7. januar 1469), Državni arhiv u Dubrovniku, *Consilium Rogatorum*, sv. 20, fol. 110v. Može se pretpostaviti da se barem jedna od tema razmatranih tom prilikom odnosila na potragu za zlatarom Petrom. Ne treba isključiti ni mogućnost da su ceduljice nastale upravo u Dubrovniku te da su ih potom kuriri prenijeli do Korčule.

U središtu događaja koji je dijak Ivko Radohnić opisao u ovim dokumentima nalazi se izvjesni zlatar Petar, odnosno *Piero* ili *Pjerko* Dubrovčanin. On, kako Ivkova izjava svjedoči, nije bio samo obični povremeni obrtnik u službi hercega Vlatka, nego čovjek “koji je stalno radio u kaštelu”, što podrazumijeva neku vrstu ozbiljnijeg i dugoročnog angažmana na hercegovom dvoru u Novom.²⁸ Da je navedeni zlatar bio osoba od povjerenja, svjedoči i činjenica da je imao pristup dvorskim odajama i hercegovim privatnim dragocjenostima. Međutim, njegova odluka da izvede smjelu krađu i prisvoji navedene srebrnine nameće nekoliko pitanja i dilema. Naime, Ivkov izvještaj svjedoči o tome kako se Petar u noći s utorka na srijedu 27. decembra 1468. godine doslovno “spustio niz gradske zidine” i udaljio se od kaštela s ukradenim predmetima, što pokazuje da je Dubrovčanin poznavao okolni teren te da je vjerovatno unaprijed isplanirao logističke detalje, ali i da je pljačku izveo praktično bez ikakve opstrukcije. Po svemu sudeći na ruku su mu išli zimski vremenski uvjeti, blagdanska opuštenost, kao i povjerenje koje je uživao kod hercega ili u samome gradu. Iz sadržaja dokumenta nije posve jasno jesu li se predmeti koje je otuđio nalazili u sklopu Vlatkove riznice ili su pak to bile srebrnine koje je, po svoj prilici, zlatar Petar sâm izrađivao u dvorskoj zanatskoj radionici. Može se samo pretpostaviti je li bio ogorčen lošim uvjetima rada, slabom plaćom ili nekom drugom gestom hercega Vlatka, ili je možda procijenio da je vrijednost tih predmeta bila dostojna zamjena za prateći gubitak stalnog posla i profesionalnog ugleda. Svakako je bila riječ o krajnje luksuznom i skupocjenom posuđu velike materijalne i simboličke vrijednosti; više pozlaćenih i srebrenih čaša, tacni, kaleža i drugih predmeta ceremonijalne ili reprezentativne funkcije, čija je ukupna težina bila procijenjena na preko 11 litara i 11 unci, odnosno na nešto više od 3,6 kilograma srebra.

Drugi dokument je svojevrсни nastavak i dopuna prvog. On pruža fizički i identitetski opis kradljivca. Rijetkost je u izvorima za historiju srednjovjekovne Bosne naići na ovako konkretno opisane karakteristike nekog

²⁸ O djelovanju majstora iz dalmatinskog primorja, uključujući i Dubrovčane, u srednjovjekovnoj Bosni vidi Fisković (1973).

pojedince, pri čemu je zlatar Petar predstavljen kao mlad, životne starosti oko dvadeset četiri godine, bez brade, blijed i debeo, okruglog lica, te prijeka, mrzovoljna ili gruba izgleda. Namjera je bila što preciznije označiti bjegunca radi lakšeg prepoznavanja. Njegova odjeća je bila posebno zanimljiva: crne boje, po uzoru na modu mletačkih obrtnika, te ogrtač od finog lisičijeg krzna, s kapuljačom i crnim plaštom. Činjenica da je bio dobro odjeven, čak možda i luksuzno za jednog zlatara, može ukazivati na to da je bio relativno dobro plaćen i živio udobno na hercegovom dvoru, ili da je već pripremao bijeg te da se obukao u robu koja bi mu najbolje mogla pomoći da sakrije otuđene predmete. U opisu se također spominju njegove ozljede na licu, ruci i stopalu, no ne otkriva se njihov izgled niti način na koji su ti ožiljci nastali. Po svemu sudeći, opis je trebao biti javno pročitao, na gradskom trgu pred okupljenim svijetom, kako bi se informacije o pljački i pljačkašu što prije proširile cijelim otokom i drugim dalmatinskim komunama koje su tada već bile pod vlašću Mletačke Republike.

Nažalost, zlatara istog imena i fizičkih karakteristika je veoma teško pronaći u drugim dostupnim dokumentima Dubrovnika ili Korčule,²⁹ a nisu sačuvani ni izvori koji bi govorili o tijeku i ishodu ove potrage, eventualnom pronalasku kradljivca, sudskom ili nekom drugom procesu utvrđivanja odgovornosti, niti kazni koja mu je na kraju mogla biti izrečena. Štaviše, trenutno nije poznato ni je li Dubrovčanin Petar bio u prilici da se kasnije nastavi baviti svojim zanatom u nekoj drugoj sredini.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Opisani incident pljačke srebrnine hercega Vlatka Kosače iz 1468. godine svakako odražava širi kulturni i društveni kontekst toga vremena. U drugoj polovini 15. stoljeća bosanski velikaši su bili u stalnom dodiru sa svijetom Jadrana, posebno s Dubrovnikom, Venecijom te dalmatinskim

²⁹ Iz druge polovine 15. stoljeća ima nekoliko istoimenih dubrovačkih zlatara koji bi se mogli dovesti u vezu s hercegovim zlatarom Petrom, tj. *Pierom* ili *Pjerkom*, no izuzev zanimanja i istog ili sličnog imena, koje je bilo relativno često, ništa drugo u dostupnim izvorima ne upućuje na to da bi u pitanju mogla biti ista osoba. Usp. Fisković, 1949, str. 143–249; Vuletić Vukasović, 1931, str. 67–72.

gradovima i otocima, a konstantna osmanska osvajanja i napredovanja su neke od njih čak primorala da češće borave u primorju nego u zaleđu. Razmjena ljudi i dobara je bila obostrana, pa je svakodnevni život vlastelinskog dvora, kakav se jednim dijelom nazire kroz opisanu pljačku i inventar otuđenog posuđa te drugih dragocjenih predmeta, bio prožet kontaktima sa stranim majstorima i uvezenim luksuzom.

Herceg Vlatko je bio tipični predstavnik elite svog vremena: raspolagao je velikim bogatstvom, u ekonomskom smislu je bio okrenut mediteranskoj trgovini, a imao je i određeni politički utjecaj u unutrašnjosti. Najviše je vremena provodio u svom utvrđenom dvoru u gradu Novom, u župi dračevičkoj, gdje se pljačka po svoj prilici i desila. Ta krađa koju je počinio njegov zlatar, Petar Dubrovčanin, kao i sposobnost hercegovog kancelara Ivka Radohnića da reagira i istraži slučaj, daju jedan mali, no značajan uvid u to kako su funkcionirali složeni i dinamični odnosi na dvoru jedne od najvažnijih velikaških kuća kasnosrednjovjekovne Bosne. Ova dva sačuvana dokumenta stoga predstavljaju vrijedne fragmente prošlosti, jer otkrivaju još jednu neuobičajenu epizodu iz života hercega Vlatka, koji ne samo da je imao probleme na vojnom i političkom polju u svojim sukobima s osmanskim Turcima i drugim protivnicima iz susjedstva nego i s vlastitim osobljem koje je nerijetko zloupotrebljavalo njegovo povjerenje. Pored toga, što je možda i najvažnije, ovi dokumenti preciziraju identitet i prezime jednog od najznačajnijih dijaka i poslanika u srednjovjekovnoj Bosni – Ivka Radohnića.

LITERATURA

- Anđelić, T., 1983. "Dijaci u srednjovjekovnoj Bosni i Humu". *Tribunia*, 7, str. 81–100.
- Атанасовски, В., 1979. *Пад Херцеговине*. Београд: Народна књига.
- Čremošnik, G., 1952. "Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka. III Humske povelje i pisma". *Glasnik Zemaljskog muzeja*, 7, str. 273–336.
- Ćirković, S., 1981. "The Production of Gold, Silver and Copper in the Central Parts of the Balkans from the 13th to the 16th Century". U: Kellenbez, H. ed. *Precious Metals in the Age of Expansion*. Stuttgart: Klett-Cotta, str. 41–69.
- Fisković, C., 1949. "Dubrovački zlatari od XIII do XVII stoljeća". *Starohrvatska prosvjeta*, III (1), str. 143–249.
- Fisković, C., 1973. "Dalmatinski majstori u srednjovjekovnoj Bosni i Hercegovini". *Radovi sa simpozijuma "Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura"*, str. 147–199.
- Han, V., 1972. "La culture materielle des Balkans au moyen age a travers la documentation des Archives de Dubrovnik". *Балканика*, 3, str. 157–193.
- Исаиловић, Н., 2015. "Дипломатичке особености владарских и великашких исправа уочи и након пада средњовековне босанске државе". U: Рудић, С., Ловреновић, Д., Драгичевић, П. ур. *Пад Босанског краљевства 1463. године*. Београд, Сарајево, Бања Лука: Историјски институт: Филозофски факултет у Сарајеву, Филозофски факултет у Бањој Луци, стр. 29–86.
- Исаиловић, Н., 2014. *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, докторска дисертација. Београд: Универзитет у Београду, Филозофски факултет.
- Isailović, N., 2010. "Fragmenti o familijarima Hrvatinića u Dalmaciji i Hrvatskoj krajem XIV i početkom XV veka". *Spomenica akademika Marka Šunjića (1927–1998)*, str. 307–325.
- Ковачевић-Којић, Д., 2021. "Племенити метали Србије и Босне – процјена производње (14–15. вијек)". *Споменица академику Ђури Тошићу*, стр. 37–47.

- Kovačević-Kojić, D., 2004. "Les metaux precieux de Serbie et le marche europeen (XIVe–XVe siecles)". *Зборник радова Византолошког института*, 41, str. 191–203.
- Nodilo, S. ed., 1893. *Chronica Ragusina Junii Restii (Ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451–1484)*. Zagrabiae: In taberna libraria eiusdem societatis typographicae.
- Paskojević, K., 2024. *Srednjovjekovna dubrovačka slavenska kancelarija. Dinamika pisma u ćiriličnim ispravama Dubrovačkoga arhiva*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Staroslavenski institut.
- Радојковић, Б., 1962. *Старо српско златарство*. Београд: Завод за издавање уџбеника.
- Радојковић, Б., 1969. *Накит код Срба од XII до краја XVIII века*. Београд: Музеј примењене уметности.
- Радојковић, Б., 1995. "Материјална култура босанске властеле". *Зборник за историју Босне и Херцеговине*, 1, стр. 67–83.
- Смиљанић, А., 2015. *Људи из сјенке – Дипломати обласних господара у Босни*. Бања Лука: Филозофски факултет.
- Стојановић, Љ., 1934. *Старе српске повеље и писма*, 1–2, Београд, Ср. Карловци: Српска краљевска академија.
- Šunjić, M., 1963. "Nekoliko podataka o srednjovjekovnim bosanskim izrađevinama od srebra". *Radovi Filozofski fakultet u Sarajevu*, 1, str. 345–348.
- Šunjić, M., 1988. "O vojvodi Vladislavu Kosači i njegovoj srebrenini deponovanoj u Zadru". *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine*, 39, str. 65–70.
- Тошић, Ђ., 2008. "Фрагменти из живота херцега Влатка Косаче". *Историјски часопис*, 56, стр. 153–172.
- Vuletić Vukasović, V., 1931. "Imena i prezimena zlatara u Dubrovniku u XV. v.". *Zbornik iz dubrovačke prošlosti Milanu Rešetaru o 70oj godišnjici života*, str. 67–72.

DOCUMENTS ON THE 1468 THEFT OF DUKE VLATKO KOSAČA'S SILVERWARE

Abstract

This paper presents and analyzes two medieval documents concerning a mid-fifteenth century theft of silverware belonging to Duke Vlatko Kosača, with a particular emphasis on the identity of the individuals mentioned in these records. The point of departure is an article by Professor Marko Šunjić from 1963, in which information about this episode was first published, albeit in a fragmentary manner and without any broader analysis. The sources in question, which are still preserved today in a single box of the *Korčula Municipality* collection in the *State Archives in Zadar*, provide additional data on the incident, the stolen silver and gilt objects, their weight, workmanship, and the physical appearance of the perpetrator. The paper presents photographs, transcriptions, and translations of the documents, along with a brief analysis of the cultural and social context of the theft.

Keywords: *medieval Bosnia, goldsmiths, silver objects, archival documents, Duke Vlatko Kosača, goldsmith Piero Ragusano, scribe Ivko Radohnić*